

РІЗДВЯНІ КОЛЯДКИ У СУЧАСНОМУ ПОБУТУВАННІ (НА ПРИКЛАДІ БОЙКІВЩИНИ)

В статті розглядається ступінь збереження на Бойківщині основного жанру зимового обрядового фольклору – колядок. Автор виділяє в даному регіоні на сучасному етапі наступні види колядок: величальні, релігійні, апокрифічні та повстанські. Особливу увагу приділена історії виникнення християнських (релігійних) колядок.

Ключові слова: колядки, величальні колядки, релігійні колядки, апокрифічні колядки, повстанські колядки.

Одним з найживучіших у наш час на всій території України є звичай різдвяного колядування, що під певними назвами відомий багатьом європейським народам, що засвідчує його давність. Маємо свідчення, що корені колядницького обряду лежать ще у давньоримських сатурналіях та січневих календах¹. На наше переконання, неправомірним є твердження А.Н.Розова про те, що найдавнішим слід вважати різдвяний обхід священнослужителів, а світське славлення виникло не раніше XVIII ст. під впливом церковного та прицерковного звичаїв². Адже більшість етнологів XIX – XX ст. одностайно схилилися до думки, що християнське величання народження Ісуса Христа наклалося на давнє язичницьке славлення повороту сонця на зростання, тобто свято зимового сонцестояння³. Отже, більш давнім є обряд колядування з виконанням дохристиянських колядок.

Починаючи від представників міфологічної школи Я.Грімма та О.Веселовського⁴, більшість авторів⁵ виводили назву "коляда" від латинського слова "calendae", що означало перші дні кожного місяця, у даному випадку давньоримські новорічні святкування на початку січня. Є й інші гіпотези походження цього терміну. Деякі вчені вбачають у ньому суто слов'янські корені: "коло" – сонце, від якого і походить ім'я язичницького бога Коляди.

Історіографія дослідження колядок нараховує дуже велику кількість наукових праць, написаних з XIX століття і до сучасності⁶. Вчені по-різному класифікують цей фольклорний жанр, виходячи із сюжетів колядок, часу їх створення, походження (народне чи церковне), призначення (кому виконуються) тощо⁷. Скориставшись методом абстрагування, всі колядки вчені умовно поділяють на два основні види: церковні⁸ (релігійні, християнські, на біблійні теми⁹) та народні¹⁰ (світські¹¹, величальні¹², віншувальні).

В наш час на Бойківщині проходять серйозні трансформації у народно-колядковому репертуарі, що позначилося і на термінології самих колядок. Як раніше, так і тепер населення розрізняє народні та релігійні колядки. Проте якщо традиційно "колядками" ("сусідськими" або "людськими") вважалися саме світські твори (а християнські називали "христосанками")¹³, то тепер, під впливом церкви, назва "колядка" закріпилася саме за християнськими творами різдвяної пісенності, а давні величальні колядки називають або "хатніми колядами"¹⁴ (бо виконуються в хаті, а церковні – під вікном) або "щедрівками" (хоч їх і виконують на Різдво), або взагалі "піснями"¹⁵. В той час "колядувати", за словами багатьох інформаторів, не можна замінити словосполученням "співати колядки", бо колядки і пісні – різні речі. Назва "риндзівка" на позначення календарно-обрядової пісні весняного та зимового циклів, що побутує у Яворівському районі Львівської області (на північ від Бойківщини)¹⁶, а також "жеканка" (деякі села Гуцульщини)¹⁷, на досліджуваній нами території невідома.

На нашу думку, в збереженому на сьогодні колядковому репертуарі Бойківщини доречно виділити наступні види колядок залежно від часу їх створення та сюжетної основи: величальні, релігійні, апокрифічні (поєднання перших і других) та повстанські.

Величальні колядки є найдавнішими. Фактично всі дослідники цього типу колядок стверджували, що основним їх мотивом є побажання господарю та його родині злагоди, добробуту, врожаю, приплоду худоби та народження дітей. Колядки "переносили своїх слухачів з реальних досить складних обставин життя в світ бажаного і вимріяного, ідеалізуючи його щедрими кольорами поетичного домислу"¹⁸. У колядках відбитий ідеальний для українців образ людини (краса, здоров'я, заможність, моральні чесноти)¹⁹ та родини²⁰ (її єдність підкреслюється у багатьох бойківських колядках: "бувай же здоров... Не сам із собов, ай з господинойков, з дітоньками, ай зі всіми людоньками"²¹ або "Не сам із собов, із своїм татком, з своєв матінков"²²). Парубок у колядках – богатир, дівчина – царівна, селянський двір оточений білокам'яними стінами, а помешкання встелене дорогими килимами тощо²³. Ідеалізація господаря часто здійснюється шляхом звеличення його самого, показу його як ідеалу чоловіка, робітника, воїна і шляхом ідеалізації його оточення – челяді, поля, худоби, знарядь праці²⁴. Часто колядники вихваляють господаря як найкращого в селі²⁵. Таким чином, колядники не лише бажали всіляких гараздів у майбутньому, а й стверджували, що господарі уже зараз, в теперішньому часі, багаті і щасливі.

Люди вірили в силу слова, особливо сказаного колядниками в сакральний час, до якого відносяться і Різдвяні свята. За словами митрополита Іларіона, "наші обрядові пісні часто являються з формою і змістом закляття, щоб сталося конче те, про що співається: щоб збіжжя і плоди родили. Завданням таких обрядових пісень є, – піснею, голосом, танками, ритуальними діями допомогти зросту плодів"²⁶. Проте в літературі, особливо радянського періоду, неодноразово висловлювалися скептичні зауваження щодо такої віри селян. На наше переконання, віра у силу слова, матеріальність думки, притаманна здавна усім народам світу, не є безпідставною.

В наш час колядки до господині та малих дітей (хлопчика, дівчинки) майже забуті, та ще збереглися колядки до господаря. Найкраще збереженими серед давніх народних колядок на Бойківщині є колядки до дівчат. Тепер ще побутують "Ой у садочку, виноградочку", "На подвір'ячку красно метено", "Прала дівчина шовкові хустки", "Калина-малина, вода луженьки забрала", "Пасла дівчина чотири воли" та ін. Аналогічна колядка – "Пасла Анцейка волики у ялині", виконувалася в с. Буковець на Воловеччині на початку ХХ століття виключно "дівці, котра ходить з маргфв (худобфв)"²⁷, тобто пастушці. Пісні з подібними сюжетами, зібрані наприкінці ХІХ ст. на Стрийщині, Іван Колесса позначив як щедрівки²⁸, що засвідчує умовність поділу творів зимового обрядового фольклору на колядки і щедрівки, на що вказують вчені-народознавці²⁹.

Основна ідея збережених бойківських колядок до дівчини – кохання, залицання дівчини і хлопця, сподівання на шлюб дівчини, що підкреслюється словами про барвінковий вінок – весільний головний убір дівчини. Сюжет переважної більшості таких колядок – дівчина нічого не віддає (або її ніхто не може врятувати) членам своєї родини, беручи все лише для милого (лише милий її рятує). Цей же сюжет ще частіше зустрічається у весільних піснях³⁰, оскільки для весільного обряду актуальною є ідея зміни родинних стосунків, коли наречена переходила зі свого роду до роду свого нареченого³¹. Після кожного рядка колядки – рефрен, змістовно пов'язаний із сюжетом пісні. Проте подекуди замість стародавнього приспіву (скажімо, "Видная, видная яблунь червоні ябличка зродила" або "В ялині, гей у ялині при червоненькій каліні") вставляється більш пізній християнський різдвяний приспів: "Радуйся, радуйся, земле, Син нам ся Божий народив". Останні рядки колядки є власне привітальними, іноді їх текст майже збігається з повиншованками, які обов'язково проказуються одним чоловіком (березою) або усіма хлопцями хором після виконання колядки. Колядки з подібними текстами зустрічаються і в інших регіонах України³². За твердженням Л.М.Виноградової, на фоні коляд загальногосподарського типу, спрямованих на забезпечення господарських інтересів землеробів, колядки з елементами матримоніальних інтересів, присвячені молоді, є вторинними у складі всього колядного репертуару³³.

Церковні колядки не належать до зразків давнього фольклору, а створені уніатською церквою у ХVІІІ столітті і нею ж розповсюджені. Перша друкована антологія українських духовних пісень під назвою "Богогласник" вийшла друком у 1790 році у Почаєві. Сюди увійшло 249 пісень, з яких 213 українських, 33 польських та 3 латинських³⁴. У 1825, 1850 та 1886 "Богогласник"

перевидано. Автори духовних пісень, що входили до його складу – уніати, "прості братчики і послушники монастирські, світські, духовні та дяки"³⁵. Саме ці твори і склали основу релігійних колядок, які багаторазово перевидані (і масово поширені серед населення) в наш час церквою у збірці під назвою "Коляди, або Пісні з нотами на Різдво Христове"³⁶. Термін "колядка" на означення релігійних різдвяних пісень з'явився в рукописній традиції лише у ХІХ столітті, а в рукописних збірниках ХVІІ – ХVІІІ століття ці твори позначалися назвами "пісень/псальма/кант на Рождество Христове"³⁷. Творці різдвяних пісень були не завжди музично обдаровані і запозичували мелодії до своїх творів із надбань фольклору різних регіонів України, тому християнські колядки на Бойківщині не мають бойківського музичного колориту.

Серед релігійних колядок на Бойківщині найбільше виконуються такі загальновідомі на Україні твори, як "Бог предвічний", "Нова радість стала", "Во Вифлеємі нині новина", "Небо і земля нині торжествують", "Темнькая нічка" та інші. Ці релігійні пісні, завдяки пропаганді їх священиками, майже повністю витіснили з обрядового побутування давні народні коляди, і ця тенденція, на жаль, триває.

Процес викорінення християнською церквою народних колядок, як і інших "поганських" та "бісівських" обрядів, розпочався давно. Приклади можемо знайти у Києво-Печерському Патерику ХІІІ ст., Густинському літописі початку ХVІІ ст. У Синописі (кін. ХVІІ ст.) читаємо про напади на ідола Коляду, "спокусу диявольську", якого на Різдво Христове "споминають беззаконно" під час "богомерзких ігрищ"³⁸. Відомий український полеміст кінця ХVІ століття Іван Вишенський беззастережно вимагав в одному зі своїх послань: "Коляди з міст і з сіл ученієм виженіте, не хочет бо Христос, да при єго рождестві дияволськіє коляди місце то мают, але нехай собі їх в пропасть свою занесет"³⁹. Вже на початку ХХ ст. І.Франко спостерігав, що "в деяких околицях народ зовсім перезабув стародавні колядки світські, а співає тільки ті книжні, церковні"⁴⁰. Дослідники ж, що стоять на глибоко релігійних методологічних засадах, тенденційно пояснюють процес викорінення народних колядок: "Коли ж прийшла християнська віра, тоді, на щастя, наша Церква, замість ставитися вороже до народного звичаю колядування, ... богорозумно (курсив наш – Н.Г.) спрямувала віруючих до християнізації народних коляд"⁴¹. На наше переконання, активне втручання церкви до народного обряду колядування призвело до значних руйнацій у його суті та формі виконання.

Дослідники по-різному оцінюють значення релігійних колядок у фонді зимового обрядового фольклору українців. В.Гнатюк, укладаючи свою збірку колядок та щедрівок, прагнув не допустити до нього церковні коляди, які "хоч мають також своєрідну красу, але й мовою і своїм духом ріжняться так від колядок, як небо від землі"⁴². Так само О.Кошиць відгукувався про цей тип колядок у порівнянні з народними як про "уже менш цікавий, а іноді й зовсім малоцінний"⁴³. В радянській етнографії також зазначали: "Неспроможна викоринити з життя "бісовські забави", християнська церква ... колядки, що славили сонце, життя і плідну працю хлібороба, облутала павутинням біблейських легенд про народження Ісуса Христа. Штучно привнесені церковні тексти затьмарили, але не вбили високопоетичного глибоко реалістичного народного змісту колядок..."⁴⁴. Відомий вчений О.І.Дей чітко відмежовував народні колядки і щедрівки від "штучних пісень на тему христового Різдва, ... створених книжниками і церковниками"⁴⁵. О.В.Курочкін вказував на "догматизм і штучність" церковних пісень⁴⁶. І.Франко підкреслював важливість вивчення "набожних пісень", які "становлять безперечно найцінніший вклад, який внесли в нашу літературу уніати в ХVІІ і ХVІІІ, становлять ... найкращий пам'ятник, на який здобулася лиш наша Прикарпатська Русь перед Шашкевичем"⁴⁷. Р.Кирчів мотивував необхідність відкриття релігійних колядок і щедрівок широкому загалу тим, що "їх функціонування ніколи не обмежувалося лише церковною сферою, вони здавна широко увійшли в народне середовище, стали важливим компонентом побутово-обрядового співу, народного театру, вертепу"⁴⁸. Ми також стоїмо на позиції недоцільності ігнорування християнських колядок, які, як зазначено вище, попри їх пізні походження, складають у наш час основний масив пісень, виконуваних на Різдво по всій Україні. Окрім того, упродовж кількох століть побутування у народному середовищі релігійні колядки значно фольклоризувалися шляхом посилення в них господарсько-сімейних мотивів й етнографічно-побутового колориту⁴⁹, появи в них суспільно-політичних і патріотичних мотивів⁵⁰. Але давні народнопоетичні твори ми вважаємо значно важливішими як для відтворення їх у активному побутуванні наших сучасників, так і для вивчення їх науковцями.

Колядки, у яких біблійні події подані не в точних формах євангельського оповідання, а видозмінені за вимогою народно-поетичного світогляду або під впливом апокрифів⁵¹, у науці прийнято називати апокрифічними (в термінології О.Кошиця – християнізовані поганські⁵²). Апокрифи – це неканонічні християнські твори. Вони потрапляли в Україну з Візантії, Болгарії у XI – XV ст. та з Польщі у XVI – XVII ст.⁵³ Подані в Новому заповіті відомості про народження Месії дуже скупи, тому народ по-своєму інтерпретував і розширив цю інформацію.

Класичною апокрифічною колядкою, яку ще співають в деяких селах на Східній Бойківщині, є така, в якій оповідається про божу оранку, де господарю допомагають (точніше – служать) Ісус Христос (оре), Богоматір (їсти носить), святий Миколай (волики гонить). В цих творах, як і у величальних народних колядках, основним мотивом є возвеличення господаря, до якого звернена пісня⁵⁴. Тут проглядається дохристиянський пласт народного світогляду, в якому людина, що ще не знала Бога, не відчувала своєї недосконалості, а вважала себе головним відтворювачем світу⁵⁵, тому логічно, що у колядках славилася себе, а не Бога. Колядки (щедрівки) про господню оранку притаманні й іншим регіонам України, зокрема Волині, Уманщині.

Найархаїчніший пласт колядок, в яких розповідається про творення світу пташками шляхом пірнання в море (так виникають земля (це головний і обов'язковий елемент для землеробів-українців), річкова вода, іноді трави і злаки, небо, сонце, місяць, зорі)⁵⁶ в наш час на Бойківщині зустрічається зрідка. Щоправда, В.Коваль згадує про побутування в с. Дуба Рожнятівського району Івано-Франківської області колядки "Ой як то було із первовіку"⁵⁷, проте не подає її повний текст і не зазначає, чи не відійшла вона вже до фонду пасивної пам'яті. Подекуди на Бойківщині ще виконуються колядки, де мова йде про творення світу християнського – побудову церков. В с. Тисові Болахівської міськради⁵⁸ та в с. Небилові Рожнятівського району Івано-Франківської області⁵⁹ нами записано колядку "А вчора звечора". Тут розповідається не лише про народження Месії, як у інших, а й про його смерть, воскресіння, страшний суд над праведними і грішними, а також про побудову церкви з тіла розіп'ятого Ісуса Христа. Колядки, у яких з крові Христа постає церква, віднаходимо також у збірниках Я.Головацького⁶⁰, В.Гнатюка⁶¹.

Важливою для світотворення є архаїчна ідея "смерть породжує життя", тобто нове життя можливе лише за умови загибелі якогось іншого життя – так само, як колосок може прорости лише тоді, коли зернина в землі віддасть новому паростку усі свої сили. Християнство не відмовилося від цієї ідеї, принісши в жертву людям життя Ісуса Христа. Творення церков та інших атрибутів християнства (з тіла Христа) є пізнішим утворенням, коли актуальним стало створення не просто світу, а світу нового, християнського⁶². Згідно з архаїчним, землеробським традиційним світоглядом українців, час є не лінійним, а циклічним, тобто світ відтворюється щороку, так само, як відроджується від зимової смерті природа – проростає трава, прокидаються звірі, прилітають з вирію, тобто "того світу" птахи. Проте якщо за допомогою обрядів (а в давнину – і з жертвопринесеннями) природі не допомогти, весна не настане, життя не відновиться. Щороку відродження життя, відродження світу треба запускати заново. Це і здійснюється за допомогою ініціальних обрядів, серед яких є виконання колядок, серед яких, в свою чергу, є й такі, що оспівують початок творення світу.

Цікавою є народна колядка/щедрівка "Ой зелен, зелен", яку ще пам'ятають літні жителі сіл Орявчик та Орява Сколівського району Львівської області. На Різдво вона виконувалася (як колядка) з приспівом "Щедрий, святий вечір божий", а на Водохреща (як щедрівка) – з приспівом "Христос хрестився в річці Йордані". Мова в ній іде про важливість для землероба трьох стихій – сонця, місяця і дощу. Тут також присутні світотворчі мотиви. Варіанти цього твору відомі і в інших регіонах України. Так, один різновид цього твору наведений в праці М.Сумцова⁶³, сім варіантів – у О.Дея⁶⁴. На думку Р.Ф.Кирчіва, це свідчить про "органічну генетичну спорідненість бойківських колядок і щедрівок з загальноукраїнським народноколядним репертуаром, про активну участь Бойківщини у загальнонародному кругообігу і в процесі творення цього виду народної словесності"⁶⁵.

Досі на Бойківщині виконують і колядки/щедрівки з іншими апокрифічними сюжетами: про втечу Марії з Христом до Єгипту і чудесне зростання пшениці у господаря⁶⁶ (поєднання християнських і хліборобських мотивів), про випускання Господом усіх грішних душ з раю, окрім тієї, що не шанувала батька і матір⁶⁷ (етнопедagogічне навантаження) тощо. Варіанти цих пісень відомі і в рівнинній Україні⁶⁸.

Так звані "пожовтневі" (радянські) колядки, в яких замість народження Христа прославляється революція, п'ятикутна зоря, колгоспна праця та інші "здобутки" радянської влади⁶⁹, за словами інформаторів, ніколи особливо популярними на Бойківщині не були і під час ритуальних обходів не виконувалися. Їх переважно насильно включали у виступи художньої самодіяльності в клубах. Подібні тексти є не самостійними творами, а переробками з народних і християнських колядок і відрізняються штучністю. У створених після Другої світової війни фольклорних творах на західноукраїнських землях діяння радянської влади, навпаки, засуджувалися, як це видно із наступної групи колядок.

Особливістю Західної України (в тому числі і Бойківщини, окрім її закарпатської частини), є популярність колядок, які виникли після Другої світової війни і оспівують нещасну долю України, захоплену більшовиками, заслання українців до Сибіру⁷⁰. Такі пісні називаються повстанськими, оскільки присвячені національно-визвольній боротьбі ОУН-УПА в 1940-х – 1960-х роках⁷¹. Найвідоміша серед них колядка "Сумний Святий вечір" виконується не тільки на Україні (передовсім в західних регіонах⁷²), а й на всіх континентах світу, де живуть українці – в Зеленому Кліні (Далекому Сході), в Сибіру, Західній Європі, Америці, Австралії і Азії⁷³. Є.Луцько називає цей твір одним із шедеврів українського новітнього фольклору⁷⁴. Ця колядка, в якій ідеться про арешт і заслання старого чоловіка до Сибіру, дійсно є надзвичайно тужливим і проникливим твором. В більш "радянському" її варіанті цієї колядки йдеться про закатування хлопця-партизана німцями⁷⁵. Попри те, що часи радянської влади, що так болюче відбилися в пам'яті населення Західної України, вже позаду, колядка не втрачає своєї актуальності і виконується і в наш час в численних варіантах.

До загальноукраїнського тексту колядки "Нова радість стала" в с. Тисові Болехівської міської ради Івано-Франківської області додають в кінці куплет: "Бо наша Україна в кайдани закута / А наш нарід український до тюрем примкнутий"⁷⁶. Щедрівка "Добрий вечір тобі, пане господарю" в с. Розлуч Турківського району Львівської області закінчується словами: "А що третій празник зішле всім нам долю... Зішле всім нам долю, Україні волю"⁷⁷. Мотив звільнення України з ярма звучить і в деяких віншівах, що промовляються після проспіваної колядки.

Народні колядки на Бойківщині (так само, як і інші пісні, зокрема весільні ладканки), виконуються на один голос, навіть коли їх співають кілька чоловік (гуцульські колядки – також), в той час як на інших українських теренах співають мінімум на два голоси, найчастіше в терцію. В Карпатах поширене побутування політекстових мелодій, коли на одну мелодію співається не один, а більше текстів⁷⁸. Більшість записаних нами в с. Тисові на Болехівщині народних колядок виконуються на одну і ту ж мелодію. Ця ж мелодія з незначними відмінностями притаманна і всім колядкам, записаним нами в с. Ялинкуватому та Козьовій на Сколівщині. Мелодія з такою структурою вірша відноситься до так званих однорядкових колядок 5+5+Приспів(3+5+5+3), поширених на всій етнічній території України, що засвідчує культурну єдність усіх українських регіонів і в музичному плані⁷⁹.

М.В.Мишанич виділяє такі особливості бойківських мелодій, як речитативність, монодичний склад, невеликий звуковий обсяг, обмеженість в кількості мелодичних типів (звідки явище політекстових мелодій). Це, на його думку, вказує, на те що "маємо тут справу з музичною культурою на відносно ранній стадії розвитку, тобто – з мелодичними примітивами. Та є одна річ, яка робить бойківську пісенність цікавою і своєрідною. Мається на увазі творча свобода, імпровізаційність у найширшому розумінні цього слова"⁸⁰.

Локальною специфікою бойківських колядок є їх мова з лексичними, фразеологічними, фонетичними, і морфологічними діалектизмами, а також окремі згадки про характерні моменти господарських занять бойків. В цілому ж, як підкреслювалося, бойківські колядки, особливо найдавніший їх пласт⁸¹, є органічною частиною загальноукраїнського фонду творів цього жанру народної поезії⁸². Завдяки підтримці церкви обряд колядування на Бойківщині досі побутує, у зв'язку з чим християнські колядки збережені в цьому регіоні досить добре, дохристиянські – гірше, вони вже поступово виходять з активного побутування.

Різдвяний фольклор просякнутий радістю, передчуттям чогось неймовірно прекрасного. Це стосується як давніх колядок і щедрівок (возвеличення господаря, його сім'ї і всього, що є в нього вдома і на господарстві), так і релігійних – часте повторення слова "радість", "дивина", "світло зірки" тощо.

Отже, на сучасному етапі на Бойківщині різдвяний обрядовий фольклор збережений досить добре, порівняно з південно-східними регіонами України. Завдяки підтримці церкви і поширенню нею друкованих збірників колядок, в активному вжитку побутують релігійні колядки. Величальні, апокрифічні та повстанські колядки, які передаються від покоління до покоління традиційно, також певною мірою збережені, але окремі з них поступово забуваються, оскільки не мають державної підтримки щодо збереження та відтворення усної народної творчості.

¹ Франко І. До історії українського вертепа, історично-літературні студії й матеріали XVIII в. // Франко І. Повне зібрання творів в 50 т. – Т. 36. – К., 1982. – С.185.

² Розов А.Н. Святочное колядование и рождественское христославление // Мифология и повседневность. / Под ред. Панченка А.А., Богданова К.А. – Вып. 2. – СПб., 1999. – С.222.

³ Див.: Борисенко В.К. Різдвяні колядки. // Наука і суспільство. – 1989. – №12. – С.33; Головацький Я.Ф. Виклади давньослов'янських легенд або міфологія. – К., 1991. – С.90; Лозинська І. Зерно у зимовій обрядовості українців // Етнічна історія народів Європи (далі – ЕІНЄ). – 2001. – Вип.10. – С.71; Сумцов Н.Ф. Хлеб в обрядах и песнях. // Сумцов Н.Ф. Символика славянских обрядов. – М., 1996. – С.201 – 202; Тулик О. Синтез язичницьких і християнських традицій у релігійній культурі українців на сучасному етапі. // ЕІНЄ. – 2000. – Вип.7. – С.55; Ящуржинский Х. Культ хлеба в малорусских колядах // Киевская старина (далі – КС). – 1893. – Т.43. – №12. – С.408 та ін.

⁴ Дей О.І. Величальні пісні українського народу. // Колядки та щедрівки. Зимові обрядова поезія трудового року. – К., 1965. – С.12.

⁵ Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – К., 1993. – С.127; Зеленин Д.К. Восточнославянская этнография. – М., 1991. – С.402; Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. В 3-х кн. – К., 1994. – Кн.І. – С.12; Кирчів Р. Українські народні колядки і щедрівки. // Колядки і щедрівки. / Упоряд., вступ. стаття, примітки М.С.Глушка. – К., 1991. – С.5; Страхов А.Б. Ночь перед Рождеством: народное христианство и рождественская обрядность на Западе и у славян. – Cambridge, Massachusetts, 2003. – С.244 та ін.

⁶ Борисенко В.К. Традиції та життєдіяльність етносу (на матеріалах святково-обрядової культури українців). – К., 2000. – 191 с.; Глушко М.С. Традиційна різдвяно-новорічна обрядовість українців. // Колядки і щедрівки. – К., 1991. – С.29 – 51; Кошиць О. Колядки. // Народна творчість та етнографія (далі – НТЕ). – 2002. – №1 – 2. – С.57 – 60; Ластівка К. Буковинські колядки і щедрівки. // НТЕ. – 1999. – №1. – С.120 – 123; Мицик В. Ясен світ коляди. // Український світ. – 1995. – №7 – 12. – С.34 – 35; Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. – К., 1992. – 88 с.; Пазяк Н.М. Новорічні пісенні віншування. // НТЕ. – 1989. – №2. – С.65 – 66; Потєбня А.А. Объяснения малорусских и сродных народных песен. – Т. II. Колядки и щедровки. – Варшава, 1887. – 809 с.; Пчилка О. Украинские колядки. // КС. – 1903. – №1. – С.152 – 175; №4. – С.132 – 160; №5. – С.192 – 230; №6. – С.347 – 394; Сумцов Н.Ф. Научное изучение колядок и щедривок. // КС. – 1886. – Т.14. – Кн.2. – С.237 – 266; Улановский В.Г. Старинні колядки Підкарпатської Русі. // Подкарпатська Русь. – Прага, 1923. – №1; 1924. – №2; Франко І.Я. Наші коляди / / Зібр. тв. у п'ятидесяти томах. – Т.28. – К., 1980. – С.7 – 41.; Хмель В. Колядки в різдвяному фольклорі українців і поляків (До питання про відображення своєрідної етнопсихології кожного народу в його національній пісенній творчості). // НТЕ. – 1999. – № 1. – С.82 – 86; Шухевич В.О. Гуцульщина. – Ч.IV. – Вид.II. – Верховина: Гуцульщина, 1999. – 304 с.; Якименко Н.Д. Із спостережень над структурою колядок. // НТЕ. – 1984. – №2. – С.74 – 79; Ящуржинский Хр. Колядки религиозно-апокрифического содержания. // КС. – 1895. – №2. – С.207 – 217 та дуже багато ін.

⁷ Веселовский А.Н. Румынские, славянские и греческие коляды. // Сборник Отделения русского языка и словесности императорской Академии наук. – СПб., 1883. – Т.32. – №4. – С.98 – 222; Виноградова Л. Н. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян: Генезис и типология колядования. – М., 1982. – С.36 – 112; Воропай О. Звичаї нашого народу. – С.64; Дей О.І. Величальні пісні... – С.5 – 7, 800 – 803; Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. – К., 1994. – Кн.І. – С.68; Кирчів Р.Ф. Українські народні колядки і щедрівки. // Колядки і щедрівки. – К., 1991. – С.13 – 27; Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. – К., 2001. – С.114; Рабій М. Колядки та щедрівки Західної Бойківщини. // Літопис Бойківщини. – Ч.1/35 (46). – Філядельфія, січень – червень 1982. – С.10 – 29 та ін.

⁸ Курочкін О.В. Новорічні свята українців. Традиції і сучасність. – К., 1978. – С.72; Кирчів Р.Ф. Із фольклорних регіонів України. – Львів, 2002. – С.42.

⁹ Свенціцький Іларіон. Різдво Христове в поході віків (Історія літературної теми й форми). – Львів, 1933. – С.169.

- ¹⁰ Кирчів Р. Із фольклорних регіонів. – С.42.
- ¹¹ Курочкін О.В. Новорічні свята... – С.72.
- ¹² Дей О.І. Величальні пісні українського народу. – С.9.
- ¹³ Кирчів Р. Із фольклорних регіонів. – С.42.
- ¹⁴ Науковий архів кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – Архів КЕК). – Ф.3. – П.5. – Од. зб. 83 (с. Вишків Долинського р-ну Івано-Франківської обл.). – Арк.3.
- ¹⁵ Архів КЕК. – Ф.3. – П.3. – Од. зб. 55 (с. Ялинкувате Сколівського р-ну Львівської обл.). – Арк.24.
- ¹⁶ Луньо Є. Риндзівки. // НТЕ. – 1993. – №3. – С.49.
- ¹⁷ Від Пилипівки до Говіння: Звичаї традиції, колядки, щедрівки зимового циклу, які записав упродовж 1975 – 2003 років Микола Савчук у с. Великому Ключеві Коломийського району Івано-Франківської області. Фольклорно-краєзнавче видання. – Коломия, 2003. – С.35 – 74.
- ¹⁸ Дей О.І. Величальні пісні українського народу. – С.9.
- ¹⁹ Панчук О.В. Заповіт праматері троянів. Морально-етичні принципи крізь призму українського фольклору. // Проблеми етнології, фольклористики, мистецтвознавства Поділля та Південно-Східної Волині: історія і сучасність. – Кам'янець-Подільський, 2002. – С.206.
- ²⁰ Гоцалюк А. Етнопедагогічні функції зимової обрядовості українців Гуцульщини. // ЕІНЄ. – 2006. – Вип.21. – С.131.
- ²¹ Свенцицкая А. К этнографии бойков. // Живая старина. – СПб., 1914. – Вып.3 – 4. – С.302 – 303.
- ²² Архів КЕК. – Ф.3. – П.3. – Од. зб. 55. – Арк.115.
- ²³ Сумцов Н.Ф. Научное изучение колядок и щедривок. – С.238.
- ²⁴ Бондаренко Г.Б. Идеализация действительности в украинской обрядовой поэзии. // Обряды и обрядовый фольклор. – М., 1982. – С.130.
- ²⁵ Архів КЕК. – Ф. 3. – П. 4. – Од. зб. 65 (с. Верхні Ворота Воловецького району Закарпатської обл.). – Арк.42.
- ²⁶ Митрополит Іларіон (Огієнко І.) Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1994. – С.267.
- ²⁷ Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України (далі – НАФ ІМФЕ). – Ф.14-3. – Од. зб. 429. – Арк.140.
- ²⁸ Галицько-руські народні пісні з мелодіями. Зібрав у с. Ходовичах др. Іван Колесса. // Етнографічний збірник (далі – ЕЗ). – Львів, 1902. – Т.11. – С.15 – 20.
- ²⁹ Див.: Колядки і щедрівки. Т.І. Зібрав В. Гнатюк // ЕЗ. – Львів, 1914. – Т.35. – 270 с.; Колядки і щедрівки. Т.ІІ. Зібрав В.Гнатюк // ЕЗ. – Львів, 1914. – Т.36. – 380 с.; Колядки та щедрівки. Зимова обрядова поезія трудового року. – К., 1965. – 804 с.; Потебня А.А. О мифическом значении некоторых обрядов и поверий. Ч. I. Рождественские обряды. // Потебня А.А. Слово и миф. – М., 1989. – С.393 – 394; Виноградова Л.Н. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян... – С.34 – 35.
- ³⁰ Див. Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я.Ф. Головацким. – М., 1878. – Ч. III. Разночтения и дополнения. Отделение II. Обрядные песни. – С.229.
- ³¹ Виноградова Л.Н. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян... – С.58.
- ³² Див. Колядки та щедрівки. – К., 1965. – С.395, 405, 412, 413, 415, 417, 418, 419; Колядки та щедрівки в сучасних записах. / Упор. С.А.Китова. – Черкаси., 2003. – С.143.
- ³³ Виноградова Л.Н. Сравнительный анализ славянских колядных песен Карпатского региона. // Культура та побут населення українських Карпат. Матеріали республіканської наукової конференції, присвячені 50-річчю утворення СРСР. Тези доповідей та повідомлень. – Ужгород, 1972. – С.76 – 77.
- ³⁴ Медведик Ю. Українська духовна пісня XVII – XVIII століття: шляхи ставлення. // Бойки. – 1995. – №1. – С.89.
- ³⁵ Франко І.Я. Наші коляди. – С.37, 10.
- ³⁶ Коляди, або Пісні з нотами на Різдво Христове. – Торонто-Онтаріо, 1990. – 144 с. та ін. стереотипні видання.
- ³⁷ Милусь В. Українські релігійні пісні. // Народознавчі зошити (далі – НЗ). – 2003. – №1 – 2. – С.75.
- ³⁸ Синопис. // Українська література XVII ст. Синкретина писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика. / Вступ. стаття, упор. та примітки В.І.Крекотня. За ред. О.В.Мишанича. – К., 1987. – С.175.
- ³⁹ Вишенський І. Твори. – К., 1959. – С.76.

- ⁴⁰ Франко І.Я. Наші коляди. – С.7.
- ⁴¹ Дрібненький В. Урочисте свято Христового Різдва. // НТЕ. – 1999. – № 1. – С.79.
- ⁴² Колядки і щедрівки. Т.І. Зібрав В. Гнатюк. – С.5 (вступ).
- ⁴³ Кошиць О. Про українську пісню і музику. // НТЕ. – 1999. – № 1. – С.40.
- ⁴⁴ Кувеньова О.Ф. Громадський побут українського селянства. – К., 1966. – С.47.
- ⁴⁵ Там само. – С.13.
- ⁴⁶ Курочкін О.В. Українські новорічні обряди: "Коза" і "Маланка" (з історії народних масок). – Опішне, 1995. – С.18.
- ⁴⁷ Франко І.Я. Наші коляди. – С.10.
- ⁴⁸ Кирчів Р.Ф. Українські народні колядки і щедрівки. – С.10.
- ⁴⁹ Там само. – С.26.
- ⁵⁰ Задорожний В. Еволюція народної релігійної колядки в новітній час. // НТЕ. – 2004. – №1 – 2. – С.70.
- ⁵¹ Ящуржинский Хр. Колядки религиозно-апокрифического содержания. // КС. – 1895. – № 2. – С.207.
- ⁵² Кошиць О. Про українську пісню і музику. – С.40.
- ⁵³ Сумцов Н.Ф. Очерки истории южнорусских апокрифических сказаний и песен. // КС. – 1887. – Т.18. – №6. – С.217.
- ⁵⁴ Сокіл Г. Християнізація обхідних календарних пісень та обряду в етнокультурній традиції українців. // НЗ. – 2003. – №1 – 2. – С.47.
- ⁵⁵ Гримич М.В. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців (Когнітивна антропологія). – К., 2000. – С.209.
- ⁵⁶ Колядки та щедрівки. Зимова обрядова поезія... – С.43 – 45.
- ⁵⁷ Коваль В. До питання еволюції колядкових форм (Деякі спостереження над колядками с. Дуба). // НЗ. – 1999. – №3. – С.376.
- ⁵⁸ Архів КЕК. – Ф.3. – П.5. – Од. зб. – Арк.24, 75.
- ⁵⁹ Архів КЕК. – Ф.3. – П.5. – Од. зб. 89. – Арк. 30.
- ⁶⁰ Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я.Ф. Головацким. – Ч. II. – С.23 – 24.
- ⁶¹ Колядки і щедрівки. Т.І. Зібрав В. Гнатюк. – С.78.
- ⁶² Гримич М.В. Вказ. праця. – С.109.
- ⁶³ Сумцов М.Ф. Слобожане. Історико-етнографічна розвідка. – Харків, 1918. – С.112.
- ⁶⁴ Колядки та щедрівки. Зимова обрядова поезія... – С.45 – 48.
- ⁶⁵ Кирчів Р.Ф. Із фольклорних регіонів... – С.46.
- ⁶⁶ Архів КЕК. – Ф.3. – П.3. – Од. зб. 48 (с. Орявчик Сколівського району Львівської обл.). – Арк.13.
- ⁶⁷ НАФ ІМФЕ. – Ф.14-5. – Од. зб. 265. – Спр.1. – Арк.63 (с. Іванівка Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.); Архів Кафедри культурології та українознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка. – Цикл зимових свят. Упор. Шпільчак Г. – 2001. – Арк.113 (с. Розлуч Турківського р-ну Львівської обл.).
- ⁶⁸ Колядки. – К., 1918. – С.29; Різдвяні свята в Україні (етнографічний нарис з доданням українських народних пісень). – К., 1992. – С.140 – 141.
- ⁶⁹ Колядки та щедрівки. Зимова обрядова поезія... – С.615 – 630; Щедрівки. Колядки. Віншування. / Передм. Дея О.І.; ред. Каширіна Л.С. – К., 1969. – С. 277 – 304.
- ⁷⁰ Харчишин О. Новочасні зміни в колядковому репертуарі Львівщини // НТЕ. – 1997. – №1. – С.30.
- ⁷¹ Дем'ян Г.В. Християнська тематика в повстанських піснях. // НЗ. – 2003. – №1 – 2. – С.28.
- ⁷² Повстанські коляди: пісні, зібрані у Західному Поділлі. / Упор., вступ. стаття, примітки Р. Крамара – Тернопіль, 1995. – С.21 – 23.
- ⁷³ Дем'ян Г. Повстанські коляди. // НТЕ. – 1997. – № 1. – С.86.
- ⁷⁴ Луньо Є. Повстанська колядка "Сумний Святий вечір". // НЗ. – 2003. – №1 – 2. – С.34.
- ⁷⁵ НАФ ІМФЕ. – Ф.14-5. – Од. зб. 265. – Спр.2. – Арк.73 (с. Іванівка Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.).
- ⁷⁶ Архів КЕК. – Ф.3. – П.5. – Од. зб. 82. – Арк.27.
- ⁷⁷ Архів Кафедри культурології ... Цикл зимових свят. Упор. Шпільчак Г. – 2001. – Арк.115.

⁷⁸ НАФ ІМФЕ. – Ф.14-3. – Од. зб. 934а. – Арк.2.

⁷⁹ Бабинський Я. Мелодії українських колядок: структура, типологія. // НЗ. – 1999. – №2. – С.233, 237.

⁸⁰ НАФ ІМФЕ. – Ф.14-3. – Од. зб. 934а. – Арк.6.

⁸¹ Сінченко Г.І. Тематична специфіка української народної пісні Карпат і Прикарпаття. – Чернівці, 1969. – С.61; Линтур П.В. Собрание и некоторые проблемы изучения фольклора Советского Закарпатья // Карпатский сборник. Труды международной комиссии по изучению народной культуры Карпат и прилегающих к ним областей. / Под ред Бромлея Ю.В. – М., 1972. – С.87.

⁸² Кирчів Р.Ф. Фольклор. // Бойківщина: Історико-етнографічне дослідження. / За ред. Гошка Ю.Г. – К., 1983. – С.250.

В статье рассматривается степень сохранности на Бойковщине основного вида зимнего обрядового фольклора – колядок. Автор выделяет в данном регионе в наши дни следующие виды колядок: величальные, религиозные, апокрифические и повстанческие. Особое внимание уделено истории возникновения христианских (религиозных) колядок.

Ключевые слова: колядки, величальные колядки, религиозные колядки, апокрифические колядки, повстанческие колядки.

The article is concerned with the level of preserving of the main genre of the winter ritual folklore – Christmas carols in Boikivshchyna region. The author marks out the next kinds of the Christmas carols: glorifying, religious, apocryphal and rising. The article includes an information about the history of the religious Christmas carols origin.

Key words: Christmas carols, glorifying Christmas carols, religious Christmas carols, apocryphal Christmas carols, rising Christmas carols.